

ra, mint filozófus nem. Kétségtelen, hogy Locke is hatott Sterne-re, de nem filozófiájával, hanem élénk és jó prózájával. Ugyanígy hatott rá, mint Rabelais, Cervantes, Burton, Montaigne, Erasmus, Bacon vagy akár Swift, mint ahogy bármely író hat a másikra, ha formailáguk, stílusuk megegyezik. Ha az irodalmat alárendelnék a filozófiának, ezzel nem az irodalmat, hanem magát a filozófiát becsülnék le. Ha ugyanis elfogadjuk a filozófia önálló létét, az irodalomét viszont nem, ha az irodalomnak szüksége van az őt magyarázó filozófiára, a filozófia viszont megvan irodalom nélkül, akkor éppen azt tagadjuk, ami a filozófiában irodalmi, vagyis a filozófia sajátos irodalmi kontextusát.

FÖLDTANI KUTATÁSOK AZ UNESCO TERVÉBEN (Buletin geologic, 1973. 3.)

Az UNESCO kezdeményezte tudományos programok napirendjén földtani jellegű kutatások is szerepelnek, mégpedig négy részleg munkatervében. Kutatásokat végeznek és összefoglaló tanulmányokat készítenek a környezetre és a természetes élettérre vonatkozóan; geológiai és geofizikai kutatásokat irányoznak elő a bekövetkező katasztrófák (földrengések, vulkáni kitörések) előrejelzésére, árvizek megelőzésére stb. Külön tevékenységi ágat jelentenek a hidrológiai kutatások, mivel a víz az egyik legfontosabb — s az emberiség számára legnagyobb mennyiségben szükséges — természeti kincs. Az ENSZ fejlesztési tervébe szakmai-ellenőrzési programot iktattak be a természetes ásványi kincseket illetően, amelyet szintén az UNESCO állított össze.

Ugyanez a szervezet, más nemzetközi szervezetekkel együtt, hosszú lejáratú kutatási programot készített elő, amelynek központjában az ember és a bioszféra áll; a Földtani Tudományok Nemzetközi Uniójával karöltve pedig már 1967-től egy — az egész földtekét átfogó — földtani egyeztető szervezet dolgozik. Egy ilyen tervezet létrehozását, a kutatások összehangolását a különböző országok társadalmi-gazdasági fejlődése, a népesség növekedése, az életszínvonal emelésére irányuló törekvés tette szükségessé. Mindezek természetesen az ásványi eredetű nyersanyagforrások fokozottabb kihasználását célozzák elsősorban. Az ENSZ statisztikai világosan mutatják, hogy az egyre nagyobb nyers-

anyag-szükséglet a következő évtizedekben aggasztó méreteket ölthet, illetve súlyos hiány léphet fel az életszínvonal növekedése követelte ásványi és egyéb nyersanyagokban — tehát olyan átfogó nemzetközi kutatóprogram bevezetése válik elengedhetetlenül szükségessé, amely a legfejlettebb módszerek (radiometrikus adatolások, bio-sztratifráiai egyeztetések, az eredmények automatikus feldolgozása stb.) segítségével egyensúlyba hozza a világ egyre növekvő ásványi nyersanyag szükségletét az új lelőhelyek feltárása, a legmodernebb ki-termelési eljárások alkalmazása nyújtotta lehetőségekkel.

A földtani kutatómunka terminológiájának nemzetközivé tételén kívül, ami a tudományos együttműködés szempontjából igen fontos, sor kerül a vulkanikus tevékenység vizsgálatára, az epirogenetikus mozgásoknak, a geoszinklinálisok fejlődésének tanulmányozására, mégpedig az egész földtekét átfogó módon, hogy a kutatók összefüggéseiben láthassák a mai földtani jelenségeket, s hogy ezek alapján hasznos gyakorlati következtetésekre juthassanak. Ebben a széles körű nemzetközi kutatómunkában hazánk is részt vesz mind az ország területét érintő fontosabb kérdések megoldásával, mind pedig a tudományos együttműködés hathatós támogatásával.

FRANCIA ANKÉT A BOLDOGSÁGRÓL

(Le Nouvel Observateur, 1973. 460.)

A Jean Daniel szerkesztette baloldali hetilap különszámában tette közzé annak az ankétnak az anyagát, amelyet a leg-rangosabb francia közvéleménykutató intézetek egyike, a Sofres végzett a szerkesztőség kérésére. Kétezer, a lakosság minden rétegét és korosztályát képviselő, mindkét nembeli vidéki és fővárosi állampolgár válaszaiból — valamint néhány közéleti személyiség (politikusok, tudósok, írók) nyilatkozatából a vizsgálat eredményeiről — próbálják megállapítani, mit értenek boldogságon, és mitől félnek 1973-ban a franciák. Joggal felmerülhet a kérdés — s az anként több neves kommentátora így vagy úgy meg is fogalmazza —, vajon egy ilyen vizsgálat alapkritériuma, a boldogság, ez a „ködös, összetett és változókonny tartalmú” fogalom alkalmas-e valóban arra, hogy egy nemzet társadalmi közérzetét jellemezze. Maud Mannoni szerint a boldogság ígézetében érhető el a leg-

könnyebben a népek beletörődése a boldogtalanságba: „Az emberhez méltó boldogság tudatosan részt venni az egyenjogúsítást célzó küzdelmekben” — írja Alain Krivine, Ionesco viszont úgy véli, hogy a boldogság, melyet az író kizárólag egyéninek fog fel, „beletörődés, viszonylagos kiegyensúlyozottság, önzés, bölcsesség, közepszer”.

De hadd lássuk a névtelenek, a „hallgató tömeg” válaszait. A megkérdozettek 63%-a inkább boldognak, mint boldogtalannak vallja magát, s ezt egészíti ki az ad, amely szerint a többség, vagyis 70%, sem különösebben előnyösnek, sem különösebben hátrányosnak nem érzi helyzetét polgártársai zöméhez képest. 80%-ot — bevallása szerint — egyáltalán nem zavar, hogy mások esetleg jobban élnek, és mindössze 21%-nak okoz lelkiismereti problémát mások sokkal hátrányosabb helyzete, 30%-nyi azoknak az aránya, akiket ez egyáltalán nem foglalkoztat. Még figyelemreméltóbb az, hogy ki mit tart a boldogság elengedhetetlen feltételének: 60% az egészséget, 43% az anyagi jólétet, 33% a családi egyetértést, a szabadságot viszont csak 7%. A részletesebb rákérdezés árnyaltabb válaszokat eredményez. Ezek szerint az egészség megtartja ugyan első helyét, de a barátság, a szerelem mint boldogságtényezők után 25%-nyi arányban az igazságos és harmonikus társadalmi berendezkedés következik.

Az érem másik oldalát az a kérdés mutatja meg, amely a boldogságot fenyegető vagy akadályozó aggodalom, szorongás tárgyát és okait tudakolja. „Vannak-e a mai világban, a mi társadalmunkban olyan jelenségek, amelyek különösebben aggasztják?” — hangzik a kérdés. „Igen” — válaszolja az anket résztvevőinek 76%-a. Hogy mi az? A kétezer megkérdozett 37%-a a fiataloktól fél, bennük látja megtestesülni az „erőszak térhódítását, a növekedő bűnözéshullámot, az erkölcsi érzék eltűnését”. A háború, kivált az atomháború a megkérdozettek 36%-át nyugtalanítja. S bár a többség az egészséget mint az élet legfőbb értékét, a boldogság alaptényezőjét említi, a szennyeződés veszélyére mindössze 11% gondol, a ráktól pedig csupán 6% fél. Újabb árnyalással a kérdőív ezúttal is a differenciáltabb kép kialakításának további lehetőségét kínálja. Kiderül, hogy 25% nem tulajdonít különösebb fontosságot a szabad időnek a boldogság szempontjából, a hiányos képzettséget is kevesen sorolják a boldog élet akadályai közé,

a pénzhiányt már többen: 14—18% említi az első, illetve második helyen; az „igazi értékek” háttérbe szorulását (barátság, nagylelkűség), valamint a modern élet olyan hátrányos velejáróit, mint a levegőszennyeződés, a zajártalom, a fáradtság, alig többen.

Hogy ezek a válaszok mennyire az egyéni boldogság viszonylatában értékelendők, arról meggyőző az a mód, ahogyan az anketálanok az emberiséget fenyegető veszélyeket mintegy elhatárolják személyes sorsuktól: a legfőbb fenyegetés itt már a Föld általános szennyeződése (29%), valamint az atomveszély (26%). 83% a száz százalékot képviselő kétezerből úgy véli, hogy kedvezőbbek életfeltételei, mint azonos korukban a szüleikéi voltak. Érdekes azoknak a válaszoknak a megoszlása, amelyek az élet erkölcsi-érzelmi minőségére vonatkoznak: 36% szerint a családi és baráti viszonylatok javultak egy emberöltő során, s ugyancsak 36% úgy érzi, hogy romlottak... A megkérdozetteknek csupán 6%-át boldogítaná vagy boldogítja a vezető munkakör; 40%-uk a boldogság feltételének azt érzi, hogy olyan munkát végezhesse, amely szenvedélyesen érdekli. De: a munkaidő csökkentésére 40% szavazott, a több kérésre 41%; 49% nagyjából kielégítőnek érzi családi jövedelmét, még ha nem fedezi is minden igényüket, 34% bevétel nem fedezi teljesen a reális szükségleteket, és csak 6% minősíti bőségesen elegendőnek a keresetét, 9% pedig kifejezetten alacsonynak. 21% elismeri, hogy a reklám, a divat olyan árukat is megvételre vagy megkivárat, amelyek többé-kevésbé fölöslegesek. 67% a boldogság tartozékának tekintti, hogy megvásárolhasson nem kifejezetten létszükségleti cikkeket is.

A nyugdíj 51% szerint a munkában eltöltött évek utáni megérdemelt pihenés, 43 százalék számára lehetőség olyasmivel foglalkozni, amire addig nem maradt idő. Fontos továbbá, hogy azokat az értékeket, társadalmi irányító elveket tudakolja, amelyek boldogabbá tennék a franciák többségét, a kétezer válasznak éppen a fele az emberi kapcsolatok minőségét, a barátságot, nagylelkűséget, nyíltságot emeli ki, 30% a társadalmi egyenlőtlenségek felszámolását. A megkérdozettek 69%-a bánja ugyan, hogy nem tanulhatott tovább, de hogy ennek köze lenne a boldogsághoz, arra — mint láthattuk — alig 5%, illetve 11% ad igenlő feleletet.

Boldogít-e a televízió? A feleletek többsége szerint alig vagy egyáltalán. A

zene, az irodalom, a színház és mozi 21% számára nagyon fontos, 33% számára eléggé fontos, 25% csekély és 20% semmilyen jelentőséget nem tulajdonít nekik.

PARADOXONOK A FIATAL ÍRÓRÓL (Üzenet, 1973. 8.)

Jegyzetek az írói szubjektivitásról címen Dési Abel, a Szabadkán élő prózairó és esztéta az írói tudat néhány érdekes, időszerű paradoxonát fogalmazza meg. „A kérdések fényénél csak azt láthatjuk meg tisztában, amit tettünk s azt, hogy miért és kinek tettük — magyarázza, bevezetőül, az írói tudat sajátosságát a szerző. — Hogy mindebből milyen új helyzetek és új alkotások jönnek létre, hogy az új célok és megoldások milyenek lesznek és milyen értelmük lesz az író és a kortársak életében, azt is mindig csak utólag lehet megítélni.” Ugyancsak paradoxonként hat, hogy e felismerés ellenére a tanulmány mindenekelőtt a fiatal írók műhely-gondjaival, fejlődésük alapvető problémáival foglalkozik.

„A fiatal író számára az a legártalmasabb és legkárosabb, ami a legvonzóbbnak, legérdekesebbnek tűnik. A tiszta irodalom és a tiszta irodalmi élet. Mert ez valójában már csak annak való, akinek nemigen akad sok keresni-valója az életben, és végül is a kényszerű magányba szorul vissza. A tiszta irodalom mint életforma az élettől való távolodásnak, az élettől való búcsúzásnak a jele és kifejezése. Az irodalom célja pedig az, hogy az olvasót közel hozza az élethez, hogy új ablakot tárjon fel a való világ felé. [...] A fiatal író tehát kerülje az irodalmi élet felszínét. Ne beszéljen lépten-nyomon az irodalomról mindenkinek. Ha csak lehet, hallgassa el azt, hogy író és hogy szereti a könyveket. Ezt lehetőleg magánügynek tekintse. Ezért ne igyekezzék barátságot, szerelmet, protekciót, előnyöket és más földi javakat szerezni magának azáltal, hogy minduntalan írói munkájával hozakodik elő.”

Másrészt viszont az irodalmi barátság-
nak — akárcsak a mester—tanítvány viszony-
nak — fontos szerepe lehet az író fejlődésében. Persze, Petőfi és Arany, Goethe és Schiller, Bartók és Kodály barátsága nem kisszerű érdekszövetség, hanem valóban ritka emberi-művészi kapcsolat volt, a közös elvek alapján. „Sajnos, a fiatal művészek nem mindig

ezekből az elvekből indulnak ki. Ők úgy kezdik az indoklást és értékelést, hogy ez a mű azért jelentős, mert barátjuk vagy mesterük alkotta meg. Pedig Bartókkal együtt azt kellene mondaniuk, hogy a szerző azért lett a barátjuk, mert művészi és eszmei tekintetben hasonló nézeteket vallanak, és mert nagyra becsülik művészi munkáját.” Dési Abel különös jelentőséget tulajdonít a kritikának és önkritikának az írói munkában — s természetesen a fiatalok fejlődésében is. Kemény szavakat ejt arról a „sajátos intellektuális tudathasadásról” (Szabó Dezső a legjellemzőbb képviselője), „ahol az ÉN és a TE közt állandó és egyre mélyülő szakadék van”. Szerzőnk szerint „az írói érettség a kételkedéssel és önkritikával kezdődik. A kezdő író mindent jónak tart, amit megír, és mindjárt mindezt ki is akarja adni. Az érett író egyre kevesebbet jelentet meg, egyre többet javít, és az évek múltával egyre nehezebben szánja rá magát a kéziratok közlésére. Ő már semmivel sincs teljesen megelégedve, és régi megjelent művei iránt is csak viszolygást és idegenkedést érez.” Mindezt biológiai, fejlődési sajátosság-
nak tekinti Dési Abel, tehát korántsem vádolható meg valamiféle ifjúság-ellenességgel. „Jegyzetei” sajátos helyzetéből magyarázhatók, bár sokkal általánosabb érvényűek. „A magány és a társatlanság azért is oly félelmetes — írja tanulmánya végén —, mert tengernyi ember körül kell átélni.”

SADE ÉS HEGEL (La Pensée, 1973. 6.)

Alain Delormes szerint egyetlen olyan filozófiai probléma van manapság, amivel foglalkozni érdemes, az, amely meghatározza az ember viszonyát a halálhoz. Ez a viszony lényegében nem más, mint az ember viszonya az elidegenedéshez. Tehát nem is annyira filozófiáról volna szó, mint inkább „az ember elidegenedésének” történetéről. Egy ilyen történet szempontjából föltétlenül szemügyre kell venni, hogyan kapcsolódik az ember két kategóriához: a lehetetlenhez és az elgondolatlanhoz (*impensé*).

Az ember elidegenedésének története egy olyan ember története, aki elidegenedésének tudatában van, aki akarja *önmagát* az őt elidegenítő hatalommal szemben. Ebben a mozában jelenik me egy (Delormes szerint) alapvető fogalom: a *befejezetlenség*.

Sade és Hegel műveiben az ember